

Hebrew Writers Association in Israel

בין הבית ולחצר

Author(s): ש"י עגנון

Source:

Moznaim /

מאזנים

Vol. No. pp. 12-15 (א' תש"ג)

Published by: Hebrew Writers Association in Israel

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/23825957>

Accessed: 12-09-2018 04:38 UTC

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Hebrew Writers Association in Israel is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Moznaim* / מאזנים.

JSTOR

<https://www.jstor.org>

בין הבית ולחצר *

מאת שׂי עגנון

אחר שהחריבו האויבים את ביתי לקחתי את ילדתי הקטנה על זרועותי וברחתי עמה לעיר. בחפזון ובמנוסה רצתי מערב עד בוקר ומבוקר עד ערב עד שהגעתי ערב יום הכיפורים שעה אחת קודם חשיכה לחצר בית הכנסת הגדול. הרים וגבעות שליוו אותנו בדרך נפטרו והלכו להם ואני וילדתי הקטנה נכנסו לעזרת בית הכנסת הגדול. מנוחת שלום שרתה על החצר. המתפללים כבר השלימו לפני שעה את תפילת המנחה ועדיין לא נתכנסו לתפילת יום הכיפורים. והרי הם יושבים להם סמוכים לשולחנם ואוכלים ושותים, להכין עצמם לעינוי של מחר, כדי שיהיו בריאים וחזקים לעשות תשובה. רוח צוננת נישבה בעזרה וליפפה את פליטת החום שבכתליה העבים, ואד לבנבן נסתלסל ועלה במעלות הבית, מעין אד שהתינוקות קוראים לו הבל פיהם של מלאכי השרת. ממעמקים מתגבה בית הכנסת הגדול, ולשמאלו של בית הכנסת הגדול בית המדרש הישן, וכנגד בית המדרש הישן בין המדרש החדש. זה בית הכנסת ואלו שני בתי מדרשות שלא זוו מעיני כל הימים, ואם שכחתי אותם יום אחד היו מטלטלים עצמם ובאים אצלי בלילה, בחלום כמו בהקיץ. ועכשיו שהחריבו האויבים את ביתי נמלטתי לכאן אני וילדתי הקטנה שלא ראתה אותם מימיה, אבל שמעה עליהם.

הפלגתי דעתי מכל המחשבות והרהרתי בלבי שצריך הייתי לשאול היכן שליח ציבור הגון והיכן אפשר לשמוע תפילה כתיקונה, שבדורות האחרונים נתרבו החזנים שמשעממים את הלב בניגונים ואני הרי צריך חיווק, ואין צריך לומר ילדתי הקטנה שנתלשה ממקומה למקום שאין מכירים אותה.

הצצתי על ילדתי שעומדת בעזרה והבטתי בה כאב שמביט בבתו הקטנה. ואף היא הביטה בי כתינוקת שהחרידה ומוצאת את אביה עומד על גבה.

נטלתי את ידה בידי ואמרתי לה מיד יבואו בני אדם טובים ויתנו לי טלית עם עטרה של כסף, כאותה שקרעוה האויבים, ויתנו לי מחזור גדול עם תפילות הרבה, ואני מתעטף בטלית ולוקח את המחזור ומתפלל לפני האלקים שהציל אותנו מכף כל אויבינו ומיד מבקשי נפשנו. ומה יביאו לך, לך בתי יביאו סידור קטן מלא אותיות ונקודות. אמרי לי בתי, כיצד קוראים לאלף ובית כשיש קמץ תחת האלף? אלף ובית שבאות כאחת ויש שם קמץ תחת האלף הריהו אב. אב פירושו אבא. כגון אני, אבא שלך. ויש אבא גדול ממני ומכל אבות שבעולם, ומי הוא, אבינו שבשמים, שהוא אבא שלך ואבא שלי ואבא של כל העולם כולו. רואה את בתי עד היכן הדברים מגיעים. עומדות להן שתי אותיות קטנות בסידור, כאילו עומדות להן סתם כך, פתאום מתחברות זו לזו ונעשות אב. וכן כל האותיות כולן, כל שיוודע לחברן עושה מהן תיבות, ואם הוא חכם עושה אותן תפילות לפני אבינו שבשמים.

עם שאני מספר גבורתן של אותיות נשמעה צעקה מבהילה. שמש בית הכנסת או מסייעו או סתם אדם העמיד נר בעזרה. נשבה רוח ופגעה בנר. נטה הנר מפני הרוח ופגע בבתו. נשרפה כתנתה ועמדה ערומה, שמכל שמלותיה החמודות לא נשתירה לה אלא כתנתה שעליה, וזו קרעתה מעליה מפני הדליקה.

מכל שמלותיה לא נשתירה לה אלא כתנתה שעליה, כי בחפזון יצאנו מן הבית

(* ברשות הוצאת שוקן ירושלים.)

ומנוסת בהלה נסנו ולא הספקתי ליטול עמי כלום. ועכשיו שנתערטלה מכתונת זו לא היתה בידי כסות שתתכסה.

פניתי על ימין ועל שמאל. כל מקום שנתתי בו עיני שומם וריק. אף הגניזה שמצד ניצים שם שמות ריקה ומרוקנת. לא היה שם אפילו דף ושני דפים לכסות בהם את ילדתי הקטנה. מקום זה שהיה שם בשיירי הספרים הוריק פנים כנגדי. מי יודע אפשר שנזכר ימים שעברו שהייתי מפשפש שם. מה הייתי מוצא שם ומה לא הייתי מוצא שם. פעמים מוצא הייתי סופו של דבר ופעמים את תחילתו. עכשיו עומדים היינו זה כנגד זה בלא כלום. אם ספרים אין נקראים מהיכן יהו נקרעים.

מה נעשה לבתי ובמה נכסה את מערומיה? נזכרתי ביתו של ר' אלטר שעלה לארץ ישראל ועדיין הבית קיים. אך אצל בניו ובנותיו ויתנו לי בגד. הנחתי את ילדתי הקטנה כמות שהיא והלכתי.

מה טוב ומה נעים לילך בזמן שאין רודפים אחריו. הארץ קלה ונוחה ואינה מלהטת תחת כפות רגליו. אף על פי כן עשיתי את הליכתי ריצה. אם רודפים לא רדפו אחרי הרי גרדף הייתי מן הזמן, שכבר עמדה החמה לשקוע וכל אדם ממהר לבית הכנסת. לפיכך מיהרתי עד שלא יצאו אנשי ר' אלטר מביתם.

אשרי מי שזוכר בית אוהבו בעת צרה. ר' אלטר היה המוהל שלי וברית אהבה כרותה היתה בינינו. ביתו קטן עד שאתה תמיה היאך היה ר' אלטר שרוי שם. אבל הוא מצא עצה. היה מקטין עצמו ונמצא ביתו גדול.

הבית עומד על גבעה נמוכה סמוך וקרוב לבית הכנסת. וכמין איצטבא של חמר יוצאת מן הבית. על איצטבא זו רגיל היה ר' אלטר לישב כשמקטרתו הארוכה בפיו וגלגלי עשנה עולים ורוכבים בחללו של עולם. פעמים הרבה עומד הייתי ומצפה שתכבה ואביא לו אש. סח לי ר' אלטר. שמקטרתו זו נתן לו זקני בסעודת ברית מילה שלי. ואמר ר' אלטר בקי הוא זקנך במקטרות ויודע לכון לכל פה מקטרת שלו. ובשעת דיבורו החליק ר' אלטר את זקנו. כזה שידוע שראוי הוא לאותה מקטרת. אף שבשאר ענייניו מתנהג היה בענות. ואף כאן אתה מוצא ענוותנותו של ר' אלטר, שערב שבת אחד עם בין השמשות כשכיבה את מקטרתו מפני כניסת השבת אמר ר' אלטר זקנך אינו צריך לכבות את מקטרתו, שידוע להאריך ולקצר בעישון לפי צורך הזמן.

נכנסתי לבית ומצאתי את בתו של ר' אלטר ועמה כחצי מנין זקנים וזקנות יושבים סמוך לחלון וזקן אחד פניו כפני אגס היבש עומד וקורא באיגרת. מרוב שנים שיצאו טעיתי בבת שהיא אמה. מה זה, שאלתי את עצמי, חשיכה של ערב יום הכיפורים ובר החיים אינו דלוק. ומה זה שהכל מנגבים את בתי עיניהם, והרי אחד בלבד קורא. ואיגרת זו מה היא? אם מר' אלטר, והרי הוא כבר מת. שמא בשורה נתבשרו מנכדו גד חברי, שהיה משכים ומעריב בבית המדרש. יום אחד השכים ולא חזר. אימרים ששני לילות קודם שנתעלם ראתו מיניקתו בחלום כשנוצת עוף משונה מבצבצת מראשו וצווחת אה בה צה דה.

קיפלה בתו של ר' אלטר את האיגרת והניחתה בין המראה ולקיר. פניה שהציצו מן המראה פנים של זקנה שמפשלת שנותיה עמה. אבל פני אני הוריקו כנגדי כמין מכה שאינה יכולה להגליד. מחמת תמיהה שאותה אשה תמהה עלי לא אמרה ולא כלום. פניתי עצמי ממנה ונתתי פני בשאר הזקנים והזקנות ושפתי מקישות זו על זו. נענה אחד ואמר מסתכל אתה בבגדינו הקרועים. דיו לאדם שנשתייר לו עורו על בשרו. ניצענו

שאר כל הזקנים והזקנות ראשיהם לדבריו ועורם ריתת על בשרם. יצאתי בפחי נפש ובידים ריקות.

חזרתי בפחי נפש ובידים ריקות ומצאתי את ילדתי הקטנה עומדת בקרן זוית דחוקה ולחוצה לקיר, שהיה עומד שם דף הטהרה שמרחיצים עליו את המתים. מחלפות ראשה סתורות ושערה עוטף אותה. מה רבה חכמתך אלקים אשר חלקת לילדיך. תינוקת זו שנשרפה כנתנה שעליה נתת חכמה בלבה להתעטף בשערה. באתי ועמדתי עמה עד שיכנסו ישראל ויתנו לה כסות שתתכסה. כל ימי רואה הייתי שעה זו של כניסת יום הקדוש כשעת חדוה ושמחה, ואילו עכשיו דומה היתה כאילו באה מבית האבל והולכת לבית אבל.

קול פעמיהם של הולכי בית התפילה נשמע. האדמה שתקה ולא ענתה על הקול. כלום שכחה האדמה את נועלי האנפילאות ואת בעלי הפוזמקאות? נכנסו ובאו כשרגליהם נגללות ויורדות במעלות האבנים, ובידיהם טליתות וקיטלים. נסתכלתי בקיטלים ובטליתות. כמי שלא ראה טלית וקיטל מימיו. מחמת השתוממות ותמיהה ניטלה לשוני ולא ביקשתי כלום בשביל ילדתי הקטנה שעמדה וריתתה מחמת צנה. חיפיתי עליה בגופי עד שיבוא אדם ויתן לה בגד שתתכסה.

נכנס אדם אחד ארוך ובעל זקן אדום, כשהוא מחטט שיירי הסעודה המפסקת שבין שיניו. הוציא את כריסו, כדי להרחיב לו את מקומו בעולם ובא לו כאדם שידוע שאלקים לא יברת, ואין צורך למהר ולרוץ. נתן בנו עיניו ואמר מה שאמר.

תפסתי אותו בזקנו והתחלתי מתלש בשערו. מהמת השתוממות ותמיהה עמד ולא זו. ודין הוא שיתמה, שאדם נמוך מרים יד בגבהן כמותו. ואף אני הייתי תמיה, היאך אדם חלוש כמותי הרים יד בגבהן זה. הרי אם יגע בי לא אצא מידי שלם.

בא אדם אחד גבוה ובעל איברים, שהיה משתבח בי שהוא מאוהבי. התחלתי מצפה שיפריד בינינו. נטל את בתי עיניו וניגבם ונתנם על חטמו. הלובן שבעיניו הוריק ובתי עיניו הבהיקו כקשקשים מפולמים. הביט בי כמי שמביט ואינו יודע מה רואה.

זעקתי אליו מתוך יסורי אש יצאה ושרפה את כתונת בתי והריהי עומדת ומרתתת מחמת צנה. ניענע אותו אדם ראשו וחזר וניגב את בתי עיניו. בתי עיניו הבהיקו כקשקשים המפולמים ועיניו הוריקו כירוקה שעל פני המים.

חזרתי וצעקתי לא די שאין מביאים לי כסות שתתכסה, אלא שעמדו עלי לחרפני. ניענע אותו אדם ראשו והתחיל חוזר על סיפור דברי, כמי שמצא מעשה נאה בהיסח הדעת. ובשעת סיפורו הסיע עיניו ממני, כדי שלא יהו הבריות רואים אותי ולא יהו הוגים ויהו סבורים שמיצה סיפור מלבו.

איני זכור כיצד נפטרתי מבעל דבבי שכל עשר אצבעותי מתלשות היו בזקנו. לבי ובשרי ריתתו. אלקים יודע איוו מעשים עלול הייתי לעשות עוד. ביני לביני נסתלק חרוני מאויבי, מפני זעמי שזעמתי על זה שמשתבח בי שהוא אוהבי, שחזר על סיפורי שאירעני. כמה שנאתיו לאותו אדם שסיפר מה שאירע אותי כאילו מיצה דברים מעצמו.

התחילה בתי בוכה ואומרת אבא נברח מכאן. אמרתי לה מה דברים את מדברת? אי את רואה שקידש היום. ואפילו היה חול — להיכן נברח? ראתה בתי את דברי ושתקה. להיכן נברח? בתי חרב ואויבים מכסים את הדרכים. ואם נס נעשה לנו ונמלטנו כלום נחזור ונסמוך על נסים? וכאן הרי בתי המדרשות שלמדתי בהם תורה וכאן בית הכנסת הגדול, שבין פסח לעצרת רגיל הייתי לבוא לכאן כדי לשמוע את החזן הזקן אומר

יוצרות. ובגניזה כאן מפשפש הייתי בספרים הקרועים. מה קראתי ומה לא קראתי. פעם אחת מצאתי כאן קונטרס וכתוב בו, פעמים היא מתלבשת בדמות זקנה ופעמים בדמות ילדה. וכשהיא מתגלית לו לאדם בדמות ילדה אין מכאן ראייה שנשמתו טהורה כילדה, אלא לרמוז באה שהיא מתאוה ומשתוקקת ונכספת לחזור לטהרתה כתינוקת שאין בה חטא. מי שהוא טיפש מחליף את הצורך בצורה, מי שהוא חכם מחליף את הצורך ברצון.

הצצתי על ילדתי הקטנה שעמדה וריתתה מחמת צנה, שחשוכת בגדים היתה ילדתי הקטנה וגם כתונת לא היתה לה, והלילות צוננים ומבין ההרים שמענו קול צפרי החורף. העליתי שחוק על פי, כאב שאין בידו חוץ משחוק חיבה. ושחוק זה דבר בעתו היה, שמתוך כך חלף פחדה ושוב לא היתה מתיירה.

ובכן עמדתי אני ובתי בעזרה מפולשת זו של בית הכנסת הגדול ושל שני בתי המדרשות, שכל הימים היו מטלטלים עצמם ובאים אצלי בחלום והיום עמדתי שם בהקיצ. שערי בתי התפילה פתוחים ומשלושת בתי התפילה נשמע קולם של שלושה בעלי תפילה. להיכן נביט ולהיכן נטה אזנינו?

הנותן עינים לראות ואזנים לשמוע הטה את עיני ואזני לבית המדרש הישן. בית המדרש הישן היה מלא וההיכל היה פתוח ומתוך ספרי התורה הישנים הבהיק ספר חדש עוטה מעיל אדום עם נקודות כסף. זה הספר שכתבתי אני. וציץ כסף תלוי עליו, ועל הציץ חקוק באותיות זהב ימים נוראים, סימן שייחדו את הספר לקרות בו בראש השנה וביום הכיפורים. וחבל עבה מתוח לפני הספר שלא יחליק ולא יפול.

ומאליה ומעצמה, אם יכולים אנו לומר כך, נתעטפה עלי נפשי ועמדתי והתפללתי כעטופי טליתות ובעלי קיטלים. ואף ילדתי הקטנה שנתנממה חזרה מתוך שנתה על התפילות בניגון נאה שלא שמעה כל אוזן מעולם. איני מפריז ואיני מגזום.

סוציולוגיה ומוסר

(למשנת המוסר של א. דורקהיים)*

מאת שלמה גינצברג

א.

אין דורקהיים נמנה עם גדולי ראשוניה של המחשבה הצרפתית כגון דיקרט, פסקל, רוסו. ואם בכל זאת כדאי להקדיש לו שעה קלה בחוגכם — הרי בזכות זו שהוא ואסכולה שלו (והוא היחידי — מלבד ברגסון — מבין הפילוסופים הצרפתיים בדורנו, שהצליח להקים אסכולה משלו) מהווים זרם רוחני וחינוכי, ששפע ממקורות חייה הרוחניים של ארצו והשפיע עליהם הרבה. לנו, היהודים, יש אולי ענין מיוחד בזרם הזה; שכן יש בו משום נסיון־תשובה לבעיה המרחפת על פני כל החיים התרבותיים של הרפובליקה השלישית, והיא גם הבעיה הרוחנית היסודית של היהדות בדורות האחרונים: שאלת הסקולריזציה של התרבות או חילונתה. ואולי אין זה מקרה בלבד שיהודים מילאו תפקיד חשוב בפילוסופיה הצרפתית בדור האחרון וכמעט עמדו בראשה. אמיל דורקהיים, לוסיין לוי־ברוקל — מניחי האסכולה הסוציולוגית; חכם־המוסר הקרוב לרוחם במידה מרובה פרידריך רו; ומבהינה אחרת — הוגי דעות כגון אנרי ברגסון, ליאון ברונשווייג, וגם המארגן של הפעולות המשותפות ברשות הפילוסופיה כ. ליאון, מיסדה של האגודה הצרפתית לפילוסופיה, אביו ועורכו של Revue de Métaphysique et de Morale ויוזמם של הקונגרסים הבינלאומיים לפילוסופיה. השפעתם

(* מתוך הרצאה.